
Nová kvalita spojeneckých systémů NATO a ZEU

Až donedávna NATO v oficiálních dokumentech vždy zdůrazňovalo, že jádrem jeho úkolu zůstává obrana členských států. Na vrcholné schůzce v Římě se ale NATO upsalo „mezinárodnímu krizovému managementu“ jako nové dodatečné výzvě. Mezitím, protože se povídalo, že klasický úkol obrany stále více zastarává, dostává se tento nový úkol stále více do předí. Co to znamená?

* * *

Německý ministr obrany Rühe k tomuto novému určení úlohy Aliance v dubnu 1993 řekl: „Přípravy na obranu pouze na nejnepravděpodobnější případ, rozsáhlý útok, by byly strategickým luxusem, který si více nikdo nemůže a nechce dovolit. Potenciál krizí mimo hranice NATO naproti tomu nutí Alianci k pružnému řešení regionálních krizí a konfliktů bez geografického omezení...Klasický „případ NATO“ nikdy více nenastane. Německo na něm nadále nemůže stavět svou věrnost Alianci a vypočitatelnost. „Případ NATO budoucnosti spočívá v mezinárodním krizovém managementu, také mimo území Aliance. Nemůžeme a nemáme se přitom v zásadě chovat jinak, než ostatní partneři.“

Aby bylo možno plnit úlohu „mezinárodního krizového managementu“, musí NATO odložit ad acta dosud platné geografické omezení prostoru činnosti (článek 5/6 Atlantické charty).

Rozhodnutím z 9. srpna 1993, kterým NATO vyjádřilo svou připravenost provádět letecké útoky na srbská postavení v Bosně, se staly vojenské intervence „out of area“ zásadně možné. Ministři NATO si pospíšili s prohlášením, že v úvahu přicházející letecké útoky „jsou omezeny na humanitární účely a nesmí být vykládány jako rozhodnutí k vojenské intervenci“. Rozhodující ale je, že Aliance se hlásí k tomu, že chce být vojensky aktivní mimo dosud smluvně stanovený operační prostor. I když pro takové akce nemá platit žádný automatismus Aliance, - tj. členové rozhodují suverénně, zda se zúčastní či ne - přesto se jde kvalitativně nad rámec dosavadní praxe, která dovozovala koalicím ad hoc využít pro vojenské akce infrastrukturu NATO.

Počátkem září 1993 došlo k jednání o možné spolupráci mezi generálním tajemníkem NATO Wörnerem a generálním tajemníkem OSN Butrusem-Ghálím. Hovořilo se také o bojových akcích „při nichž má OSN poslední slovo“.

Odcházející vrchní velitel NATO v Evropě generál Shalikashvili, - který byl prezidentem Clintonem jmenován náčelníkem štábu amerických ozbrojených sil - v jednom rozhovoru tehdy řekl: „Debata o vojenských akcích mimo území Aliance přivedla NATO skoro nepozorovaně o kus dál. Téma je za námi.“

Rozhodnutí konference ministrů zahraničí z Osla v červnu 1992, kterým NATO nabídlo KBSE pomoc při akcích na udržení míru, proto otevřelo dveře pro akce out-of-area: „...jsme připraveni, případ od případu v souladu s našimi vlastními postupy podporovat mírotvorné aktivity KBSE včetně poskytnutí zdrojů a odborných znalostí Aliance.“ Generální tajemník NATO Manfred Wörner považoval za nutné zdůraznit, že nejprve bylo dohodnuto podporovat operace peace-keeping.

O půl roku později doplnilo NATO odpovídající nabídkou OSN svou ochotu k vojenské podpoře KBSE: „Jsme ochotni...podporovat mírové operace. Potvrzujeme dnes připravenost naší Aliance případ o případu a v souladu s našimi vlastními postupy podporovat mírové operace pod záštitou Rady bezpečnosti OSN.“

Předběžně posledním krokem bylo zmíněné rozhodnutí z 9. srpna 1993, které otevřelo dveře vojenským akcím Aliance.

Západoevropská unie a NATO: Účinná dělba práce

Vedle NATO se v budoucnu chce starat o věci krizového managementu i Západoevropská unie. Začala tím, že si přiřazuje ozbrojené síly, které mají působit bez prostorového omezení. Prohlášení z Maastrichtu z 10. prosince 1991 přenáší na ZEU důležité úkoly při vývoji společné zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské politické unie.

Vývoj vlastní západoevropské vojenské politiky narážel v USA a ve vedoucích grémiích NATO dlouho na značné výhrady a ještě dnes je provázen nedůvěrou. Zdá se ale, že předběžně byly nalezeny formální kompromisy, umožňující přemostění rozdílů. Clintonově administrativě se také nezdá nemilé, když v průběhu dělení nákladů přebírají Západoevropané úlohy při tzv. krizovém managementu - pokud je zachována dominance NATO.

Deklaratorně jsou tyto snahy ZEU podávány jako doplňkové ke srovnatelnému úsilí NATO. ZEU má zasahovat tam, kde NATO nechce nebo nemůže. Manfred Wörner to nazývá „účinnou dělbu práce“. Nelze ale přehlédnout, že tu jsou ve hře také rivality. Soutěž mezi oběma organizacemi o to, kdo má lepší možnosti regulovat krize už dávno začala. Ministři zahraničí zemí ZEU si pospíšili oznámit dva týdny po prohlášení z jednání ministrů Severoatlantické rady v červnu 1992: „V míře, v jaké ZEU v souladu s prohlášením z Maastrichtu rozvíjí své operativní schopnosti, bude ochotna podle okolností daného případu a podle svých vlastních metod podporovat účinné provádění opatření předcházení konfliktům a zvládání krizí, včetně mírových aktivit KBSE nebo Rady bezpečnosti OSN.“

Tím ZEU ještě před NATO rozšířila svou ochotu podporovat opatření k předcházení konfliktům a jejich řešení na OSN. V prohlášení z Petersbergu ale šla ZEU ještě o významný krok dále: „Vojenské jednotky členských států ZEU, nasazené pod velením ZEU, mohou kromě svého příspěvku ke společné obraně v souladu s čl. 5 Washingtonské smlouvy (Smlouva NATO), popř. čl. V změněné Bruselské smlouvy (Smlouva ZEU) být použity také k následujícím účelům:

- humanitární úkoly a záchranné operace;
- úlohy k udržení míru;
- bojové akce při řešení krizí, včetně opatření k obnovení míru.“

Generální tajemník ZEU van Eekelen k tomu dodal: „...kompetence ZEU k zajištění evropských bezpečnostních zájmů není geograficky omezena.“

Pro obě organizace vyvstává otázka legitimacy, popř. „opatření legitimacy“ pro vojenské akce. *Mají se NATO anebo ZEU skutečně vázat na mandáty přesahujících institucí OSN nebo KBSE?* Žádná cesta mimo nevede: Zajištění mezinárodní bezpečnosti podle mezinárodního práva přísluší jen OSN: Natrvalo by společenství států ani nepřijalo, že si výlučné vojenské aliance přisvojí úkoly světové policie.

Zastáncům tvrdé linie v NATO a ZEU jde proto především o zajištění si **možnosti neomezené schopnosti intervence**. Vhodná argumentace pro tento účel je již připravena: Co bude, jestliže OSN zase nebude schopna akce? Nejsou členské státy západní Aliance demokratičtější legitimovány než většina členů OSN?

Za ZEU její generální tajemník na posledním valném shromáždění jasně řekl: „Pokud by měly být rozhodovací procesy OSN blokovány, měla by budoucí Evropská unie být s to nezávisle intervenovat na svém území a všude, kde by byly vážně ohroženy životní zájmy její nebo jejích členů.“

Nové struktury sil

Nové utváření německé zahraniční politiky se přizpůsobuje strategické změně západních vojenských aliancí. **Národní plánování obrany se v rozhodující míře orientuje na novou a přeměněnou vojenskou strukturu NATO.**

NATO od své vrcholné schůzky v Římě (listopad 1991) sází na novou organizaci ozbrojených sil. Ozbrojené síly se mají dělit do následujících tří kategorií:

- Síly reakce, popř. síly reakce na krizi (Reaction Forces), které se budou skládat z vysoce mobilních, dobře vyzbrojených jednotek,
- Hlavní síly obrany (Main Defence Forces), objemem tvoří větší díl ozbrojených sil, nejsou ale zcela naplněny,
- Doplňující síly (Augmentation Forces), které musí být v případě potřeby povolány.

Síla reakce na krizi se dále dělí na *síly okamžité reakce* (Immediate Reaction Forces), skládající se z lehkých, vysoce pohyblivých a převážně vzduchem přepravitelných pozemních, leteckých a námořních sil, mají být akceschopné během dvou až sedmi dnů, a *síly rychlé reakce* (Rapid Reaction Forces), které mají pružně a podle situace přiměřeně pokrývat široké spektrum možných konfliktních situací; tyto síly mají být akceschopné za sedm až třicet dnů.

Hlavní síly obrany (Main Defence Forces) představují asi 65 % celkových ozbrojených sil Aliance. Jsou podřízeny regionálním velitelstvím a jsou tvořeny ze stávajících útvarů, ale také z velké části z mobilizačně naplňovaných sil, z nichž většina je zpravidla jen v omezeném stupni pohotovosti. Společně s leteckými a námořními silami mohou být použity v krizi a při válečných obranných akcích. Tyto síly mají být v plné pohotovosti během dvaceti až devadesáti dnů.

Doplňující síly (Augmentation Forces) mají v nové strategii NATO zvláštní úlohu. Protože všechny státy NATO plánují v průměru 40% snížení ozbrojených sil, musí

být síly doplnění v případě krize co možná nejlépe naplnitelné. Ve vojenské odborné terminologii se tomuto postupu říká „schopnost nárůstu“ (reconstitution).

Síly reakce na krizi NATO mají zahrnovat asi 10 - 15 % pozemních, asi 40 % námořních a asi 30 % leteckých sil. Německé pozemní vojsko se podílí na silách reakce 25 %, německé letectvo 30 % a spolkové námořnictvo 40 % svého stavu.

Jádrem sil reakce na krizi je *Spojenecký sbor rychlé reakce* (Allied Rapid Reaction Corps - ARRC), jehož pohotovost je plánována na rok 1995. Oficiálně se mluví jen o síle 100 000 vojáků; ale rozbory ukazují na to, že ARRC bude mít zřejmě 8 až 9 divizí, to je celkem mezi 150 000 až 170 000 vojáků.

Přestavba ozbrojených sil má dalekosáhlé důsledky. Oblasti infrastruktury a logistiky musí být přizpůsobeny novým požadavkům krizového managementu. Konkrétní návrhy v roce 1992 zřízeného výboru pro obnovu programu infrastruktur NATO byly v září 1993 schváleny, ale proces plánování postupuje dále.

Vybrojení ZEU

Snahy ZEU opatřit si vojenské nástroje, aby mohla být „internacionálně akceschopná“, stále pokračují. V Bruselu 1. října 1992 vytvořená plánovací buňka ZEU převzala následující úkoly:

- připravit eventuální plány pro použití ozbrojených sil pod záštitou ZEU;
- vypracovat doporučení požadovaných systémů velení včetně stálých služebních pokynů pro eventuálně volené řídicí štáby;
- sepsat seznam jednotek a kombinace jednotek, které mohou být poskytnuty ZEU pro určité operace.

Na zasedání ministrů zemí ZEU 19. května 1993 bylo možno provést první bilanci posilování operativních schopností: „Ministři vzali s uspokojením na vědomí, že všechny členské státy jsou ochotny určit ty vojenské jednotky a štáby, které chtějí dát ZEU k dispozici pro různé úkoly. Mají zahrnovat rychle přepravitelné jednotky pozemního vojska, letectva a námořnictva, které mohou řídit operace ZEU.“

Ministři uvítali prohlášení francouzských, německých a belgických zástupců, podle něhož se na Německem a Francii iniciovaný Eurosbór pohlíží jako součást vojenských sil, které budou přiděleny ZEU. Dále uvítali prohlášení Belgie, Spolkové republiky Německo, Nizozemí a Velké Británie, které chtějí dát ZEU k dispozici další jednotky. Tak má být možné podřídit ZEU i těmto zeměmi vytvořenou mnohonárodní divizi (Střed) a Velkou Británií a Nizozemím vybavený obojživelný svaz. Doposud byly tyto jednotky přiděleny pouze sboru rychlé reakce NATO. Je vidět, že se objevuje „dvojí klobouk“. Podle situace mohou zmíněné útvary mít klobouk v designu NATO nebo ZEU. Při jednáních členských zemí ZEU mají v budoucnu být pro operace ZEU určeny další útvary. Aby se zlepšily podklady pro plánování a rozhodování, mají být rychle příslušnými grémii vypracována všeobecná pravidla a metody postupu pro nasazení ozbrojených sil ZEU.

Snaha o zlepšení spolupráce mezi NATO a ZEU je zjevná. Aby byla zajištěna, byla Rada ZEU a generální sekretariát přeloženy z Londýna do Bruselu, sídla

generálního sekretariátu NATO a vrchního velitele NATO. V prosinci 1992 bylo mezi ZEU a NATO dosaženo shody (praktická opatření NATO-ZEU) v budoucnu spolupracovat ve výměně informací a přípravě, popř. účasti na společných jednáních a na tzv. pracovní úrovni vytvořit těsnější styky. V souvislosti s embargem v Jaderském moři pokročila i praktická spolupráce. Aliance 8. června 1993 přijala **společný operační koncept, předpokládající také jednotný systém velení a řízení operací NATO/ZEU**. Společný útvar NATO/ZEU v Jaderském moři podléhá vrchnímu veliteli spojeneckých sil NATO v Evropě (SACEUR) a veliteli spojeneckých námořních sil v jižní Evropě (COMNAVSOUTH).

Eurosbor: jeho dvojí nasazení

Při práci na budování německo-francouzského sboru došlo k viditelnému pokroku, takže se může počítat s pohotovostí svazu do konce roku 1995. Organizační štáb *německo-francouzského sboru (Eurosbor)* zahájil svou činnost 1. července 1992 ve Štrasburku. Jeho úkolem je provést organizační a plánovací přípravy pro postavení až 50 000 vojáků čítajícího Eurosboru a jeho štábu.

Jako první svazek byla podřízena Eurosboru německo-francouzská brigáda. Od 1. ledna 1994 mohou být jednotky Eurosboru k dispozici jak NATO, tak i ZEU, až konečně v říjnu 1995 bude dosaženo plné připravenosti a použitelnosti. Mezitím oznámila Belgie svou ochotu podílet se na Eurosboru 12 000 muži; Španělsko chce poskytnout 4000 mužů.

Bilaterální dohoda mezi Německem a Francií obsahuje pro společný sbor následující katalog úkolů: *Sbor bude možné použít ke společné obraně spojenců podle článku 5 Washingtonské smlouvy nebo podle Bruselské smlouvy. Může být také prověřen prováděním opatření k udržení nebo obnovení míru v rámci humanitárních akcí.*"

Ve smlouvě podepsané 21. ledna 1993 v Bruselu mezi NATO, Francií a Německem jsou definitivně stanoveny podmínky pro nasazení sboru. Útvar je v každém ohledu použitelný dvojím způsobem: Pro mírové operace a bojové akce; pro akce pod střešou NATO i ZEU. Podrobnosti jsou upraveny v souladu s dalšími zvláštními smlouvami. Můžeme být zvědaví, pod jakým kloboukem Eurosbor půjde poprvé do akce.

V současné době mají být nastaveny výhybky pro společnou schopnost intervence NATO a ZEU - v zahraničí a vojensko-politicky. Také návrh zákona na změnu ústavy, podaný spolkovou vládou ukazuje, kam má cesta vést. Spolková vláda chce nasadit Bundeswehr i na tzv. mír obnovující operace. Má být stanovena možnost vojensky působit i v rámci NATO, ZEU nebo jiných regionálních dohod. S pohledem na to, co je definováno jako německé bezpečnostní zájmy a co je počítáno za vojensky závažné hrozby to znamená, že útok nemusí bezpodmínečně mít zeměpisnou souvislost se Spolkovou republikou.

Ovšem mezi nový rámec činnosti, který se v současnosti tvoří, a skutečným prostorem činnosti nelze klást rovnítko. Války na Balkáně nebo v oblasti Kavkazu

jasně ukázaly, že do konfliktů tohoto typu lze z vnějšku jen těžko zasahovat. Tyto nepostižitelné vlivy jsou právě vojákům na pováženou.

Rivalita národních států a rozdíly zájmů se znovu silněji posunuly do popředí. Vojenské intervence proto budou dále prováděny výběrově. K těmto politickým problémům ale brzy přistoupí problémy ekonomické: Finanční omezení ve státních rozpočtech totiž staví ctižádostivé modernizaci sil reakce na krizi konečné hranice.

(Podle Blätter für deutsche internationale Politik 10'93)

—RED—